Ante Starčević i pučki igrokaz.

Ivkić, Petar

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:008796

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU FAKULTET

HRVATSKIH STUDIJA

Petar Ivkić

ANTE STARČEVIĆ I PUČKI IGROKAZ

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

PETAR IVKIĆ

ANTE STARČEVIĆ I PUČKI IGROKAZ

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Domagoj Brozović

Zagreb, 2021.

Sadržaj:

1. Uvod 1
2. Život dr. Ante Starčevića 2
2.1. Političko djelovanje 3
2.2. Književni rad dr. Ante Starčevića 6
3. Pučki igrokaz 19. stoljeća 7
3.1. Hrvatski pučki igrokaz 8
4. Selski prorok 10
4.1. Opće karakteristike djela 10
4.2. Radnja djela 11
4.3. Likovi 11
5. Zaključak 13
6. Literatura: 15

1. Uvod

U ovom završnom radu razlučuje se život, djelovanje te utjecaj dr. Ante Starčevića na pučki igrokaz u 19. stoljeću. Metaforički nazvan *Ocem domovine*, uspostavio je ponovno svijest o potrebi za slobodnom Hrvatskom i slobodi njezina naroda. No, nije Starčević djelovao samo u političkome kontekstu, već je i zbog nemogućnosti iskazivanja svojih političkih ideja i ciljeva za vrijeme trajanja Bachova apsolutizma, utjelovio to u svoj književni opus, a pravaška je ideologija za vrijeme njezina najjačega djelovanja znatno utjecala i na samu književnost i stvaralaštvo. U prvom dijelu rada predstavit će se Starčevićev život te političko i književno djelovanje. Nadalje, svoje mjesto zauzima i pučki igrokaz kao zasebna jedinica u kojemu ćemo detaljnije objasniti taj termin. Također, u središnjem dijelu rada obraditi ćemo i jedini sačuvani Starčevićev igrokaz – *Selski prorok*. Ante Starčević poznat kao ljubitelj istine koja oslobađa i donosi dobro, u svoje likove je usadio filozofska razmišljanja o životu te je kroz njih gledateljima, na pučki način, htio donijeti spoznaju i oslobođenje od opsjena i laži onovremenih proroka.

2. Život dr. Ante Starčevića

Ante Starčević ubraja se u sam vrh ljudi koji su utjecali na hrvatsku državotvornost i stvaranje nacije. Ovaj slavni Ličanin poznat nam je kao političar i začetnik Hrvatske stranke prava i hrvatskog nacionalizma u pozitivnom kontekstu, ali on je bio više od toga. Rođen je u malom ličkom selu nadomak Gospića, Velikom Žitniku 23. svibnja 1823. godine od oca Jakova i majke Ane, rođena Milica. Njegova majka bila je pravoslavne vjeroispovijesti, ali prije nego što je stupila u brak s Jakovom, ocem Ante Starčevića, bila je udana „za nekog Čorka iz obližnje Ostrovice, po vjeri katolika, te je prije udaje prešla na katoličanstvo" (Bežen i Mataija, 2009: 17). Ali, njezin prvi muž umire te se ona nakon nekog vremena udaje za Jakova Starčevića. Ponukani svojim siromaštvom, roditelji Ante Starčevića rano su shvatili da obrazovanje ima veliku i važnu ulogu te su ga upisali u pučku školu u Klancu (Diklić, 1996: 11). Nakon završenog pučkog školovanja, zbog financijskih teškoća, daljnje školovanje bilo je upitno. No, don Šime Starčević, polubrat njegova oca Jakova poziva Antu u mjesto svoga župnikovanja, u Karlobag te ga tamo priprema za polaganje prva dva razreda gimnazije. Uz to što je bio svećenik, Antin stric bio je i jezikoslovac, ujedno i poliglot jer se služio latinskim, talijanskim, njemačkim i francuskim jezikom. Ulazak u jezikoslovlje omogućilo mu je francusko uspostavljanje vlasti, čime su zapadna Hrvatska i Slavonija odvojene od Austrijskoga Carstva, a hrvatski jezik postao službenim. Također, don Šime zaslužan je i za prvu gramatiku hrvatskoga jezika na hrvatskom jeziku – *Nova ricsoslovica iliricska* (Bežen i Mataija, 2009: 18). Nakon završetka gimnazije, godine 1843., Ante Starčević upisuje filozofiju na zagrebačkoj Kraljevskoj akademiji i teologiju na senjskoj bogosloviji. Kao i stric mu, Ante je bio poliglot te je znao njemački, mađarski, latinski, grčki i talijanski (isto: 18). Za vrijeme školovanja u Zagrebu, pod vodstvom Ljudevita Gaja, buktao je ilirski pokret čiji je pripadnik bio i sam Ante. Kako je kasnije napisao „za ilirskog pokreta u Hrvatskoj nije bilo moguće biti nego ilirac ili mađaron" (Diklić, 1996: 14) Za vrijeme njegova studiranja u Senju, ondašnji biskup Mirko Ožegović uvidio je Antine iznimne sposobnosti te ga je poslao u Peštu (današnja Budimpešta). Tamo Starčević studira teologiju, filozofiju i slobodne znanosti. Revolucionarne 1848. Ante stječe doktorat iz filozofije te se vraća u domovinu (Bežen i Mataija, 2009: 8). Potaknut revolucionarnim zbivanjima u Europi napušta bogosloviju te se seli u Zagreb. Još jedan događaj potvrdio je Starčevićevu

odluku o napuštanju bogoslovije. Naime, za vrijeme posjeta njegovom rodnom kraju 1846. godine Starčević se upoznao sa sudbinom mladića Filipa Baričevića. Njemu su, zbog traženja pravde po zakonu Vojne krajine, austrijski časnici odsjekli obje ruke. Taj događaj odigrao je važnu ulogu u njegovom kasnijem političkom i društvenom životu jer je „već tada jako zamrzio Austriju“ (Diklić, 1996: 14). Dolaskom u Zagreb, Starčević se natječe za mjesto profesora filozofije i povijesti na Kraljevskoj akademiji, ali „kao državi nepoćudan element biva odbijen“ (isto). Godine 1849, zapošljava se u odvjetničkoj pisarnici Ladislava Šrama kao pisar gdje je radio do 1861. Tih godina, zbog Bachova apsolutizma i nemogućnosti političkog djelovanja, posvetio se pisanju i ove se godine smatraju njegovim najplodonosnijim književničkim razdobljem, ali o tome ćemo nešto kasnije. Listopadskom diplomom iz 1860. godine car Franjo Josip I. ponovno uvodi demokratski poredak i ustavnost i na području Banske Hrvatske dolazi do obnove županija (Bežen i Mataija, 2009: 10) . Uspostavljanjem takvog sustava, godine 1861. Ante Starčević biva izabran za velikog županijskog bilježnika Riječke županije i seli se u Rijeku.

2.1. Političko djelovanje

Dolaskom Ante Starčevića na mjesto županijskog bilježnika u Rijeku vrata politike počinju mu se otvarati. Ondašnju političku scenu prodrmao je i pokrenuo u novom smjeru. Prva inicijativa bila je predstavka caru Franji Josipu I. o njegovim odnosima s narodom u kojoj traži zaključivanje ugovora „između kralja i hrvatskog naroda temeljem narodne suverenosti i izbora Habsburgovaca za hrvatsku dinastiju “ (isto, 11). Njegova velika želja bila je da Hrvati odbace Monarhiju te da izgrade samostalnu hrvatsku državu što čini samu bit njegove političke ideje i „cjelokupne pravaške nacionalno-integracijske ideologije“ (Diklić, 1996: 16). Iste te godine izabran je po prvi puta u Hrvatski sabor kao zastupnik kotara Hreljin. (Bežen i Mataija, 2009: 11) Za vrijeme zasjedanja i rasprave o državnom položaju Hrvatske „iskristalizirale“ su se i tri političke opcije: narodnjačka, unionistička i naposljetku pravaška. Narodna stranka (tzv. Narodnjaci) ,na čelu s đakovačkim biskupom Josipom Jurjem Strossmayerom, zalagala se za realnu uniju s Ugarskom, Unionistička stranka pod vodstvom grofa Julija Jankovića proklamirala je

ideju bezuvjetne unije s Ugarskom dok se jedino Stranka prava, predvođena Starčevićem i Kvaternikom, zalagala za samostalnu Hrvatsku, pozivajući se na povijesno hrvatsko državno pravo (Diklić, 1996: 16). Krilatica Stranke prava bila je: *Ni pod Beč, ni pod Peštu, nego za slobodnu i samostalnu Hrvatsku* (Bežen i Mataija, 2009: 11). Njihovi saborski govori postali su temelj pravaštva i samoj Stranci prava koja je osnovana 1861. godine. Jedan od najistaknutijih spomenutih govora je onaj iz godine 1861., točnije 26. lipnja, u kojemu Starčević iznosi svoje i pravaško viđenje hrvatske budućnosti. Istaknuo je u tome govoru kako budućnost Hrvatske neće biti određena ni austrijskom ni ugarskom vlašću, već je tada izrekao svoju najpoznatiju krilaticu: *Bog i Hrvati*. Tom krilaticom izrazio je srž svojeg stava da iznad Hrvatske i hrvatskoga naroda nema ni jednog drugog gospodara doli Boga (isto: 28). Starčević je u svome govoru ciljano kritizirao austrijsku vlast i zahtijevao prekid tlačenja ostalih naroda unutar Carevine. Hrvatski sabor bio je raspušten 1861. godine zbog neodazivanja u Carevinsko vijeće u Beču. Iako je Hrvatski sabor bio raspušten to nije spriječilo Starčevića u njegovom daljnjem političkom djelovanju. Kao bilježnik Riječke županije, na skupštini, optužuje Austrijske vlasti za nerede u Rijeci za vrijeme posvećivanja županijske zastave 1862. godine. Zbog te svoje tvrdnje bio je stavljen pod istragu i suspendiran te naposljetku osuđen na mjesec dana samice. Nakon izdržane kazne, Starčević se vraća u Zagreb gdje ponovno počinje raditi kao pisar u odvjetničkom uredu svog prijatelja Lavoslava Šrama (Diklić, 1996: 16). Godine 1865. po drugi puta je izabran kao zastupnik u Hrvatskom saboru. U novom saboru osim Starčevića sjedila su još trojica predstavnika Stranke prava. U jednom od svojih govora „obrazlagao je kako je Hrvatska 1102. ušla ugovorom u državnu zajednicu s Ugarskom, a 1527. i s Austrijom, a međudržavni ugovori sklapaju se i otkazuju kako to i kada odgovara ugovornim stranama“ (isto: 17) Zbog promijenjenih političkih odnosa, odnosno Hrvatskoj više nije prijetila opasnost od Turske, Starčević je tvrdio da Hrvati nemaju više interesa za ostajanje u takvoj zajednici. Temeljna pravaška zamisao i ćudoredna ideologija Ante Starčevića i njegovih kolega, u praktičnome smislu izvršila se Rakovačkim ustankom 1871. godine. Idejni začetnik toga ustanka bio je Starčevićev bliski stranački kolega Eugen Kvaternik, potaknut političkom i misaonom zbrkom hrvatskoga naroda. Taj čin pokazao je hrvatskome narodu pravu smjernicu k slobodi i stjecanju pripadajuće neovisnosti koju pravaštvo zastupa. Kvaternik i ostali sudionici u Ustanku ubijeni su, a sam Starčević nije bio sudionik niti je išta znao. Nakon ustanka,

uhićen je i dugo pod istragom, a nakon izlaska iz zatvora, onemogućeno mu je političko djelovanje. Nakon izlaska iz zatvora Starčević od 1873. do 1878. živi i radi u Jastrebarskom. Krajem 70-ih godina Stranka prava se oporavlja i Starčević se seli u Sušak gdje pokreće list *Sloboda*. Taj list je bio čitan, a to je za njega značilo da se pravaška ideja ukorijenila u hrvatski narod. Od 1875. do 1878. na području Bosne i Hercegovine traje bosansko-hercegovački ustanak koji se završava Kongresom u Berlinu i austrougarskom okupacijom Herceg Bosne. Za vrijeme toga ustanka hrvatsko-srpski odnosi se zaoštravaju, jer Srbi žele priključenje Bosne i Hercegovine Srbiji, a Hrvati Hrvatskoj. Također, tada objavljuje i spis *Pasmina Slavoserbska po Hrvatskoj.* U tim spisima, Starčević, *Slavoserbima* označava Srbe u Hrvatskoj, iako se taj pojam ne odnosi samo na njih već i na „svako služenje tuđinskoj vlasti" (isto: 18-19) Godine 1878. ponovno je izabran u Sabor s četvoricom stranačkih kolega. Kao i do sada, Starčević je bio aktivan u radu Sabora te se istakao u raspravi o adresi Vladaru u kojoj se tražilo da se okupirana Bosna i Hercegovina i Vojna krajina pridruže Trojednoj Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji. Nakon toga, Stranka prava se proširila i na prostor Dalmacije i Istre gdje je odigrala važnu ulogu u stvaranju svijesti „o potrebi ujedinjavanja svih hrvatskih zemalja", a njezini predstavnici na tlu Dalmacije bili su: Mihovil Pavlinović, Frano Supilo i Ante Trumbić (Bežen i Mataija, 2009: 31). Godine 1881. Stranka prava osvaja devet mjesta u Saboru, a 1884. 24 mandata. Starčevića je to nagnalo na preseljenje sa Sušaka u Zagreb gdje je i preselio list *Slobodu* koji će kasnije izlaziti pod naslovom *Hrvatska.* Tih godina Stranka prava bila je na vrhuncu. Prvi službeni program stranke objavljen je tek 1894. godine, a u to vrijeme u stranci je prevladavalo „moderno" pravaštvo Josipa Franka i Frana Folnegovića. Nažalost, pred sam kraj života Ante Starčevića vodila se „žestoka borba" između Folnegovića i Franka o preuzimanju vodstva nakon Starčevićeve smrti. To je dovelo do rascjepa u Stranci prava te se ona 22. listopada 1895. raspala na dvije frakcije, Čistu stranku prava, tzv. frankovce i maticu Stranke prava tzv. domovinaše. Nedugo nakon toga, točnije 28. veljače 1896. Ante Starčević umire u 73. godini života te je pokopan u Zagrebu na Šestinama (Diklić, 1996: 19 – 20).

2.2. Književni rad dr. Ante Starčevića

Kao što smo u prethodnim redovima napisali, njegovo političko djelovanje 50-ih godina 19. stoljeća bilo je onemogućeno zbog Bachova apsolutizma, ali tih godina, osim što je radio kao pisar, Starčević je bio i književnik. Mnogi smatraju kako je tih godina on bio najplodonosniji hrvatski književnik (Bežen i Mataija, 2009: 10). Već kao mladić pisao je u *Danici* Ljudevita Gaja te je surađivao u *Zori dalmatinskoj* i *Bačkoj vili* gdje je objavljivao pod pseudonimom A. V. Rastevčić. U *Danici* je objavio nekoliko pjesama i jednu prozu *Nešto o pirnih običajih u Lici* 1845. godine (isto: 37). Tri godine kasnije, 1848., objavljuje u *Danici* pjesmu koja se smatra njegovom najboljom pjesmom *Odziv od Velebita*, a koja je bila posvećena tadašnjem banu Josipu Jelačiću. Starčević je u banu Jelačiću vidio osobu koja će provesti u djelo Zahtijevanje naroda i ujediniti sve hrvatske zemlje. Također, nakon sloma ilirskog pokreta, on se počinje suprotstavljati mađarizaciji i germanizaciji, a posebno se izrazio jezičnim i političkim protivljenjem velikosrpskim koncepcijama Vuka Stefanovića Karadžića. U svom članku *Srbi svi i svuda*, knjižici *Kovčežić za istoriju, jezik i običaje Srba sva tri zakona,* Karadžić je donio zaključak da su svi štokavci Srbi, kajkavci Slovenci, a samo je čakavce smatrao Hrvatima. Ta teorija je bila potaknuta *Načertanijama* Ilije Garašanina prema kojoj je na prostoru od Bugarske do Jadrana trebalo stvoriti Veliku Srbiju. Nasuprot tome je stajao Starčević koji je na te teorije odgovorio potpunom negacijom postojanja srpskog imena i jezika te radikalnim hrvatstvom (Diklić, 1996: 15). Kroz ostala Starčevićeva djela da se iščitati opis ondašnje političke situacije u Hrvatskoj. U filozofskim pismima *Poslanica pobratimu D.M. u B.*, objavljenim u časopisu *Neven*, Starčević opisuje put iz Like preko Karlovca do Zagreba i u njima iznosi svoje dojmove o prvim godinama apsolutizma i taj je rad obilježen snažnom ironijom. Također, u noveli *Prizor iz života* aludira na ondašnje političke i društvene prilike u Hrvatskoj. Osim što je pisao političke tekstove, Starčević je veliko zanimanje imao za kazalište i dramski rad. Napisao je četiri drame, a dvije je preveo. Od toga je sačuvana samo drama *Selski prorok*. Kao što smo pri početku spomenuli, Starčević je bio poliglot i zbog toga je puno i prevodio. Najznačajniji su prijevodi 38 pjesama starogrčkog pjesnika Anakreonta. Donošenjem, već spomenute, Listopadske diplome cara Franje Josipa I. književni rad Ante Starčevića jenjava, ali do kraja svog života pisao je prozna djela prožeta političkom tematikom (Bežen i Mataija, 2009: 38).

3. Pučki igrokaz 19. stoljeća

Kada pročitamo pojam *pučki igrokaz* u glavi nam se stvara slika nečega jednostavnoga, nečega što je „prilagođeno“ za običan puk, a ne za visoku aristokraciju. Je li to tako? Ili se tu radi o, kako navodi Nikola Batušić u svom djelu *Od Demetra do Šenoe,* „ … dramskoj vrsti u kojoj se kao protagonisti pojavljuju ljudi iz puka, naroda, dakle iz onih socijalnih slojeva koji obično nisu zastupljeni u povijesnoj tragediji…“ (Batušić, 1976: 157). Da bi došli do odgovora prvo moramo istražiti što taj pojam označava. Riječ igrokaz u kazališnoj se terminologiji koristi tek od 19. stoljeća iako se taj pojam, u nešto drugačijem obliku pojavljuje mnogo ranije. Kazališna terminologija vezana je uz dva jaka središta: Dubrovnik i kajkavski Zagreb. U Dubrovniku terminologija je crpljena iz klasične dramaturgije tako imamo: komedije, tragedije i pastirske igre, dok su kajkavski dramatičari, pod utjecajem raznih socijalnih, političkih i scensko – prostornih uvjeta pribjegavali stvaranju vlastite terminologije. Također, veliki utjecaj na njih imalo je bečko kazalište iz kojega je preuzet, do tada nepoznat, pojam *igrokaz* (isti: 158 – 159). Taj pojam sastavljen je od dvije riječi: *igra*, u kojoj vidimo utjecaj njemačke riječi *das Spiel* te pojma *kaz* za kojeg ne možemo utvrditi točno njegov korijen, ali postoje dvije opcije: prva je da je došao od riječi kazati odnosno reći, a druga od pojma pokazati. Igrokaz, kako objašnjava Batušić je: „posebna dramska vrsta, koja u svojim semantičkim sastavnicama upućuje na izvjesnu didaktičnost svoga sadržaja, naime kazivanja ili pokazivanja putem igre nekih (u zagradi možemo prilično slobodno nabrajati – političkih, socijalnih, karakterološkihh, nacionalnih ili pak sasvim prizemno – životnih) društvenih ili ljudskih obilježja“ (isti: 160). Prvo dramsko djelo koje je imalo naznaku da se radi o *igrokazu* bilo je *Graničari ili Proštenje na Ilijevu*, autora Josipa Freudenreicha (isto: 159 – 160). Pojam *igrokaz* smo pobliže objasnili, ali ostalo nam je tumačenje pojma *pučki* koji također svoje podrijetlo vuče iz njemačkoga jezika. Naime, u njemačkom jeziku pojam *Volksschauspiel* skoro da i ne postoji, ali uobičajeni termini su *das Volkstheater*, što znači pučko kazalište i termin *die Volkskomödie* odnosno pučka komedija (isto: 162). Iz ovoga možemo zaključiti da su navedeni predlošci bili „inspiracija“ našim dramatičarima u stvaranju dramaturške terminologije.

Poimanje termina *igrokaz* u današnje vrijeme veoma se razlikuje od shvaćanja tog istog pojma u 19. stoljeću. Većina izvornih hrvatskih kazališnih komada, ali i onih prevedenih s njemačkoga ili francuskoga, u periodu od 1840. do 1870., nosili su različite naslove. Tako imamo: „igrokaz, vojnički igrokaz, vojničku igru, glumu s pjevanjem, pučku glumu, pučku igra, melodramu, narodnu igru, domorodnu igru, lakrdiju i mnoge druge“ (isto: 161). Iz ovih nabrojenih kazališnih vrsta da se iščitati da one u svojoj strukturi, u većoj ili manjoj mjeri, podrazumijevaju pojam *igrokaz.* Također, u razdoblju 19. stoljeće nailazimo na različito nazivlje i teme, ali u analiziranju istih možemo uvidjeti da su oni svi podređeni *igrokazu* (isti: 161). Sa sigurnošću možemo tvrditi da pučki komad ima poveznice s komedijom, jer je ona neizostavni dio gotovo svakog pučkog komada, međutim pučki se komad također smatra i nacionalnim žanrom. Naime, u njemu se nastoji prikazati mentalitet, tradicija i svakodnevica nekog naroda, što ćemo vidjeti na primjeru Starčevićevog igrokaza *Selski prorok.* Također, autori su u svojim djelima znali prenositi i političke poruke. Uobičajeni prikazi sela, mirnog i veselog, ponekad zamornog i teškog načina života ljudi sa sela, različite slike vojničkog života: „pučki običaji, tambure i nošnje, ples, pjesma i šala, gradski život izvan sfera aristokracije ili činovništva, to postaje tematski krug u koji će ući pučki igrokaz i stati ga račvati prema sve razvedenijim inačicama“ (Bobinac, 2001: 12)

3.1. Hrvatski pučki igrokaz

Pučko kazalište na prostorima Hrvatske javlja se još u 13. stoljeću, ali to su bili „ … pojedinačni, nerepertoarni i sporadični oblici, ali po svojim obilježjima oni su sasvim pučkog karaktera (isti: 169)“. Zanimljivo je to da o srednjovjekovnom teatru u Hrvata znamo mnogo iz pronađenih tekstova, ali malo s izvedbene strane. Također, mnogim istraživanjima došlo se do zaključka kako je ova vrsta u nekim svojim značajkama bila pučka. Stupanjem na scenu velikog dubrovačkog književnika Marina Držića u 16. stoljeću pučko kazalište doseglo je svoj vrhunac. U razdoblju od desetak godina Držić dovodi do simbioze jezika, scenskog nastupa i gledatelja što po svojim obilježjima može „ponijeti pridjevak pučkoga kazališta“ (isti: 170). Sve ono što je došlo nakon njega bilo je lutanje u kojem se nije mogao pronaći put. Novo buđenje kazališne kulture u Hrvatskoj događa se u 19. stoljeću. Centar zbivanja bio je Zagreb koji se morao tridesetak godina

„boriti“ s njemačkim utjecajem na kazalište vodeći političke i jezične bitke. Temeljni cilj im je bio koristiti hrvatski jezik „kao isključivo sredstvo vlastitog izražavanja“ (isto: 171). Početak profesionalizacije hrvatskog kazališta 40-ih godina 19. stoljeća pronalazi ga dalekim vlastitim pučkim obilježjima te književno-praktičnim sastavnicama. Povijesne tragedije i junačke igre, kako navodi Batušić (isto: 172), shvaćene su kao svojevrsna umjetnička platforma za svjesno pozicioniranje i isticanje domoljubnih poruka u zbilju publike okarakterizirane istančanim čulom za dramaturgiju. Kao takve imale su i nedvojbeno ekskluzivnu prirodu; što sadržajno, što s obzirom na publiku. Pri spominjanju tematske ekskluzivnosti ciljamo primarno na njihov relativno uzak, ali dubok gaz u tematiku društvene stvarnosti, točnije domoljubne note i sentiment koji ih karakterizira kroz raskošan i arhaičan izražaj. Samim time razvidno je da sadržaj kao takav vrši i određenu, što interesno što obrazovnu, selekciju publike. Uključuje pažnju svih sposobnih razumjeti i zainteresiranih poslušati (isto: 172).

S obzirom na sve navedeno, pučki se igrokaz u budućnosti pojavljuje kao tematski manje raskošan, ali publikom dalekometniji sadržaj okrenut ka narodu, čak i satiri bitno pomaknutiji od do tad tipičnog slavljenja junaštva. Samim time bitno je izmijenjen međuodnos autora i auditorija. Kazalište postaje općim mjestom susreta pisca i puka kroz tematsku prizmu svakodnevici bližih zbivanja. Iako se sadržaj znatno proširio s neskrivenim ciljem razonođenja pučanstva, nikada se nije moglo reći da je postao amorfnom masom. Štoviše, bogatstvo iskustvenog šarenila pučke svakodnevice stvorila je pučki igrokaz kao tematski žilavu, a opet vrlo prilagodljivu formu sklonu šali, gdjekad obogaćenu i najrazličitijim narječjima ili jezičnim formama. Kao takav neprijetvorno se izdvaja kao unikatna tvorevina lišena atavizama i narodu nerazumljivih panegirika o junacima prošlih vremena i zauvijek neuhvatljivih staleških visina (isto: 173).

4. Selski prorok

Još i Biblija govori da je proroštvo najteže zvanje u vlastitome selu, a drama *Selski prorok* isto potvrđuje u vlastitome žanru. Naime, iako prethodi *Graničaru* Josipa Freudenreicha gledajući njenu prisutnost među narodom pronalazimo je praktički neodigranom. Tako se kao relativna opskura, možda čak i nepravedno, svrstava u sporedna, drugotna djela ovoga žanra. Baš je tako Starčević uspio zapeti na granici proroštva. Igrokaz *Selski prorok* napisan je godine 1852. u samo dva tjedna, točnije pisan je od 3. do 16. svibnja te je predan na godišnji natječaj Hrvatskoga narodnoga kazališta (Barišić, 2018: 339). Iz nedovoljno razjašnjenih okolnosti igrokaz nikad nije odigran te je svjetlo dana ugledao tek 1923. godine povodom 100. obljetnice Starčevićeva rođenja. Inspiriran „francuskim moralističkim dramama" (Batušić, 1976: 176) *Selski prorok* je, piše u uvodnom ogledu Ljubomir Maštrović, strahovito nalik na Rousseaovo djelo *Le devin du village* (Barišić, 2018: 341).

4.1. Opće karakteristike djela

Kao djelo *Selski prorok* određen je svojim istinoljubivim karakterom. Naglašavajući neskrivene prednosti neprijetvornosti kroz laganu, ali ipak ozbiljnu atmosferu *Selski prorok* obrušava se na izabranost svake krinke iako autor ni ne pokušava sakriti onu Roussea na sebi (isti: 337). Istu poruku Starčević odabire odašiljati i svojim izborom jezika koji je uistinu lišen svakog prenemaganja. Portretirajući svoje likove kroz ideju istovremeno pretpostavljene publike, autor ostavlja prostora za upliv vlastite obrazovane misli u pučku svakodnevicu djela. Njegovi su likovi tako oživljeni životvornom mišlju koju je sam stekao kroz filozofsko-teološku naobrazbu. Uvijek dovoljno realistični da se učine opipljivima, oni su podjednako ljudi svoga prostora kao i platforma za plasman Starčevićevih pedagoško-andragoških postulata (Batušić, 1976: 177). U svemu navedenome očituje se njegova ljubav prema likovima i publici pomoću kojih i kojima se nikada ne trudi pretjerano docirati ili snishodljivo obratiti. Kroz čitav igrokaz *Selski prorok*, očito je da Ante Starčević prepoznaje, osjeća, ali i želi obogatiti puk (o) kojemu piše.

4.2. Radnja djela

Radnja igrokaza *Selski prorok* smještena je u malo ličko selo 1838. godine; u okolinu koju i sam Starčević jako dobro poznaje. Iako geografski ne tako daleko od Zagreba, radi se o sasvim svojem prostoru s drugačijim mentalitetom i kulturom, pogotovo ako na istu gledamo kao na redovito ispoljavanje običaja i životnih navika u dnevnom životu. Starčević ovdje jednostavnim jezikom pučanstvu pokušava približiti tematiku opsjene i laži, prisutnu čak i u zatvorenim cjelinama koje su možda baš zbog toga nešto naivnije i uljuljkanije u vlastitu svakodnevicu. Selski prorok to zapravo nije, ali u tome i jest njegova najveća moć; jedino on to zna, ali zna i više. Prepoznao je vrlo stvarnu mogućnost postajanja „prorokom“ kroz upadljivo nastupanje u neupadljivoj sredini. Uzdao se u ljudsku želju vjerovanja nesvakidašnjem te s obzirom na manjak vlastitog integriteta bez problema utjecajno lagao kako bi utjecaj ostvario. Presudna važnost glavnog lika, priprostog seljaka Stojana, predstavljena je upravo u čvrstoći njegove vlastitosti i nepokolebljivom, suštinski nadnaravnom otporu laži. Može se takoreći da ni po čemu nije poseban osim po činjenici da njegove životne konstrukte ne grade prijetvorne posebnosti. Selski prorok, kao prizeman i koristoljubiv lik, dobro zna te osobine u sebi te ih jednako lagano uspjeva eksploatirati u drugima. Kroz njega je prokazan brz i razoran učinak opsjene u sredini koja za njenim obećanim, a lažnim i nestvarnim plodovima žudi. Privrženost i potrebu za većim i mitskim smislom donekle osjećamo kroz likove Danice i desetnika Gruje koji istovremeno služe kao živa upozorenja o nestabilnosti položaja građenog na laži. Desetnikova sudbina ostavština je čovjeka koji nije išao za istinom te je svojim, krivim, putom ustrajao. S druge strane, jednostavnost, istina i ljubav, pokazuju se uspješnim i valjanim receptom protiv upadanja u koloplet neistine te zadiranja dublje u svijet laži. Stojanova čvrstoća i principi nisu uvijek bili upereni u pravi cilj, ali izvor im je bio smješeten u izvornoj ljudskoj vrlini, Istinoljubivosti. Sve navedeno obranilo ga je od potencijalnog mraka i uvelo u novu životnu ljubav s Milicom.

4.3. Likovi

Kao što smo već prethodno napisali, Starčević kroz svoje likove provlači svoju filozofsku misao. Kroz lik Stojana, Starčević na scenu dovodi ljubav prema istini i razboritosti, dok

kroz lik Luke Svevidića, selskog proroka, prikazuje opsjenu i laž. Središnji lik drame je Danica Štedić, gospodarica imanja, koja voli imati stvari pod svojom kontrolom:

„Gde me god nije, sve ide po zlu, sve ide od rake. Što će biti iz ove čeljadi kad mene nestane? Na to ih ni jedno ne misli. Ako im svakome ja posao ne odredim, nitko se ništa ne prima, ako na sve ne prigledam, ništa se ne učini onako kako treba“ (Starčević, 1923: 32).

Također, kroz djelo možemo vidjeti stalni kontrast novoga i staroga, nove mode i starih običaja, a u takvom odnosu Danica zauzima stranu tradicije i odupire se „civilizacijskom napretku“ (Barišić, 2018: 363):

„Mnogi se ljudi varaju, kad misle, da mi Hervatice stare ništa ne znamo, jer ne znamo kao mlade načiniti iz nove košu- lje rasparanu ali barem prolizanu. To mi nećemo nikada ni znati ali ni mlade, premda idu od 5-6 godinah u školu, neće znati ovo što mi znamo. Neka bude svakome svoje pa ćemo videti tko će od koga što prie prositi.“ (Starčević, 1923: 50)

Čak i lažni prorok Luka govori protiv obrazovanja potaknut raskrinkavanjima đaka Ranka, Daničina unuka:

„Đaci niti mare za boga ni za vraga – dok zna perom maknuti, već ga može vrag kamo hoće za svog namesnika poslati. Njega ne može čovek ustrašiti – ako ga ne bi ustrašio. Tu se mora pametno raditi,– ne bi li se obrijao bez sapuna.“ (Starčević, 1923: 83)

„Ako se ovako u školi uči, bolje je roditeljima dete zaklati, nego li ga u nju pustiti. Meni se čini, da su ove škole za to uvedene, da narod pokvare. Zlo.“ (Starčević, 1923: 86)

Ante Starčević u igrokazu provlači i problematiku zloporabe vlasti i položaja koju možemo vidjeti u desetniku Gruji kojemu je naivna Danica dala ruku svoje kćeri Milice. Naime, on se prikazao u dobrome svjetlu kao zaštitnik od razbojnika kako bi došao do Daničine i Miličine imovine. Desetnik je prikazan i kao žrtva lažnog proroka koji je „pao“ pod slatkorječivost vidovnjaka (Barišić, 2018: 364 – 366).

5. Zaključak

Dr. Ante Starčević bio je filozof i ideolog hrvatske državnosti i države, političar, književnik, jezikoslovac i novinar. Pred sam kraj svoga života, njegovi istomišljenici nazvali su ga *Ocem Domovine* (Diklić, 1996: 20). Proučavanjem lika i djela dr. Ante Starčevića usuđujemo se reći da je on to uistinu bio. Njegovo beskompromisno političko djelovanje i branjenje svog stava „…o nužnosti i nezamjenjivosti hrvatske državne neovisnosti…" odigralo je važnu ulogu u kasnijoj teškoj Hrvatskoj povijesti. Treba se ovdje prisjetiti da je sam Starčević odrastao u Lici. Okružen oskudicom, kršem i općenito zahtjevnom svakodnevicom, iskusio je svojevrsnu raskoš siromaštva u smislu temeljne nenavezanosti na materijalno. Naučen da su stvari imanja ujedno i vrijedne truda stjecanja i stvaranja nikada se nije odvojio od plemenite jednostavnosti i praktične šturosti ličkoga leksika te se isto kasnije očituje u njegovom govornom i književnom stvaralaštvu. Duhovno opijen baštinjenjem Hrvatske povijesti i tradicije sanjao je kulminaciju istoga – hrvatsku državu. Hans Ulrich Wehler nazvao je odvajanje jedne nacije iz države ili kraljevstva više njih secesionističkim nacionalizmom. Ante Starčević kolikogod težio ironično adamantnom otuđenju od tuđega želio je prije svega vidjeti Hrvatsku i kao parlamentarnu monarhiju u kojoj je temelj vlasti bilo hrvatske nacije. Temeljio je to i na svojem strahu od slavenstva koje ultimativno vidio kao neslavnu hegemoniju najjačeg slavenskog naroda u datoj povijesnoj zbilji. Lički nepovjerljiv prema drugotnoj okolini pronalazi Boga jedinim saveznikom svoga naroda pa su stoga njegovo geslo , težnje i pouka iza političke misli objedinjeni u tri riječi – Bog i Hrvati! U svemu je kao opasnost vidio i tu ropsku pasminu; ljudstvo i suviše spremno na upitne kompromise i tuđu čizmu koje se pod lažnim idealom sigurnosti samoobmanjuje po pitanju stvarnih interesa svojih uznika. Hrvate je vidio snažnim i ultimativno spremnima preuzeti punu odgovornost za svoju nacionalnu sudbinu kroz uspostavljanje države. Svaku ideju o našoj inherentnoj slabosti osudio je kao zloban mit stvoren s ciljem našeg lakšeg bacanja u naručje tuđinca. *Selski prorok* uprizoruje sve prethodno navedeno; otpornost hrvatske nacije, hrvatskog čovjeka, kroz jednostavnost i istinoljubivost, na svaku pa i na najslađu laž. Za Antu Starčevića Hrvatska je povijesna stvarnost neuhvatljiva sadašnjost i nedosanjana budućnost. Uz Eugena Kvaternika osnovao je Stranku prava, protivio se Vuku Karadžiću i kroz svoje znanje teologije i filozofije oponirao utjecaj Austrije i Mađarske. Na sprovod

Oca domovine došlo je oko 50000 ljudi. U plodu začetom njegovom idejom danas živi oko 4 milijuna ljudi. Iako dugo godina mrtav, Ante Starčević kao ideal oživljen je stvaranjem samostalne i suverene Hrvatske države. Ovaj nas veliki mislioc uči da u svome selu nije lako biti prorokom ni iskreno, a kada se to čini prijetvorno, apsolutno je pogubno. Pa opet za svoga je života stao nasuprot svakog „selskog proroka“ , a u svojoj je smrti doživio ispunjenje jednostavnosti Istine svojega Stojana.
Povijest kaže da nitko nije prorok u svome selu; da pobjeda ima tisuću očeva, a poraz je siroče. Povijest kaže da malim narodima nisu dopuštene velike ideje; da nisu svi koji lutaju izgubljeni. Povijest kaže da je kroz svoja stoljetna iskustva Hrvatska iskusila tisuće nedaća, stotine izazova, desetke protivnika, nebrojene zle jezike i imala jednog oca – dr. Antu Starčevića

6. Literatura:

1. Barišić, P. (2018.) 'Istina i raskrivanje opsjena u Selskom proroku: Rousseauov utjecaj na Antu Starčevića', *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 44/2 (88), str. 333-372.
   Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/221191 (Datum pristupa: 01.09.2021.)
2. Batušić, N. (1976.) *Hrvatska drama od Demetra do Šenoe*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
3. Bežen, A., Mataija, I. (2009.) *Ante Starčević: vodič kroz život, djelo i ostavštinu,* Gospić: Državni arhiv u Gospiću
4. Bobinac, M. (2001.) *Puk na sceni*: *Studije o hrvatskom pučkom komadu*. Zagreb, Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
5. Diklić, M. (1996.) „Ante Starčević: velikan hrvatske državotvorne misli povodom stote obljetnice smrti“, u: Š. Batović(ur.) *Zadarska smotra: časopis za kulturu, znanost i umjetnost*, 45, 1/3, str. 11 – 21
6. Starčević, A. (1923.) *Selski prorok. Predstava u tri čina iz hervatskog života.* Zagreb: Vlastita naklada – Tisak Tipografije d. d.